

Vardas Pavardė: _____

Data: _____

Lietuvos gamtos namų darbai

Viena unikaliausių Lietuvos švenčių - Užgavėnės

Žiemos išlydėjimas - Užgavėnės, triukšmingai švenčiamos visoje Lietuvoje. Užgavėnės neturi tikslios datos, bet dažniausiai yra švenčiamos tarp vasario 9 ir kovo 8 dienos.

Užgavėnės švenčia beveik visos Europos tautos, skirtingi tik šventės forma, laikas ir trukmė. Daugelis romanų, germanų, vakarinių slavų tautų šventės pradžia laikė „Tris karalius“, o prieš tris dienas iki pasninko prasidėdavo linksmiausia šventės dalis. Skandinavijos ir kai kuriose kitose šalyse šventėmis buvo laikomos tik tos 3 dienos prieš pasninką. Anglijoje ir Prancūzijoje tik vieną dieną - antradienis prieš pasninką. Kaip Užgavėnės šventė lietuviai? Kokią prasmę jie teikė šiai šventei?

Dar 20 amžiaus pradžioje Užgavėnės Lietuvoje šventė tris dienas-sekmadienį, pirmadienį ir antradienį. Vėliau ir dabar tik antradienį, prieš 46 dienas iki Velykų. Per Užgavėnės kaimai virsdavo linksmu karnavalu. Reikšmingiausias Užgavėnių veiksmas - persirengėlių įvairiausiomis kaukėmis vaikštytynės po kaimo sodybas, juokai, šokiai, žaidimai, vaišinimasis.

Dar du labai svarbūs šventės dalyviai yra Lašininis ir Kanapinis. Lašininis vaizduoja sotumą ir persivalgymą, laikotarpį iki pasninko (before lent). Jis – storas, su lašinių gabalu ant kaklo, šiltais kailiniais. Kanapinis (symbolizes lent) – liesas, apdriskęs, su skrybele, susijuosęs virve, suvargęs, o rankose – ilga lazda Lašininiui išvyti. Per Užgavėnės Kanapinis su Lašininio paprastai stumdosi, grumiasi, kol galiausiai Kanapinis nugali. Visa tai simbolizuoja nenorinčios pasitraukti žiemos kovą ir pavasario pergalę.

Per Užgavėnės yra paprotys daug ir sočiai valgyti. Tą dieną lietuviai valgydavo 7 ar 12 kartų. Skaičius 12 simbolizavo 12 sočių mėnesių, o skaičius 7-septynias pasninko savaites. Paprastai valgydavo daug mėsos ir mielinus blynus. Šeimnininkės maisto prigamindavo labai daug, kad šeimynai užtektų, svečiams ir visiems užėjusiems trobon pavaišinti užtektų. Dabar Lietuvoje blynai yra būtinas Užgavėnių valgis.

Anksčiau žmonės sakydavo, kad sotumas per Užgavėnės lemia gerus metus. Jei per Užgavėnės šeimyna sočiai pavalgė ir šeimnininkė visus užėjusius trobon sočiai pamaitino, tai reiškia, kad nieko tai šeimai visus metus netruks ir derlius geras bus, ir gyvuliai nekris (gyvuliai nesusirgs ir nenumirs), ir viskas gerai seksis.

Vienas iš svarbiausių šventės akcentų yra Morė (dar kitaip vadinama Kotrė arba Magdė). Morė – tai vaisingumo dievybė, kuri sudeginama tam, kad vėliau atgimtų. Su ja „išvaromas“ susikaupęs blogis, kartu ir įkylėjusi žiema. Morė – tai padaryta didelė žmogaus pavidalo tarsi kaip baidyklė (scarecrow), kurią gale šventės sudegindavo, o sudegusios iškamšos (stuffed scarecrow) pelenai būdavo išbarstomi po laukus. Tai padarius buvo tikima, kad tuomet bus derlingesnė žemė.

Užgavėnių kaukės dažniausiai buvo daromos iš medžio žievės, kailio, gyvulių kaukolių, vėliau iš popieriaus ir kitų medžiagų. Persirengėliai, eidami iš trobos į trobą, krečia pokštus, dainuoja, linksminasi.

Užgavėnėms buvo ruošiamasi kaip didelei šventei. Svarbiausia – persirengti kitoms dienoms neįprastais drabužiais, veidą paslėpti po kauke. Kiekvienam reikėjo išradingumo, kad atkreiptų dėmesį, kad už kitus būtų juokingesnis. Ne vienas kaukėmis pradėdavo rūpintis dar vasarą – jeigu nepasidarydavo kaukės, tai bent miške aptiktą šiam reikalui tinkamą medžio ar žievės gabalą pasidėdavo į saugią vietą. Turtingesnieji kaukę padaryti užsiprašydavo pas žmogų, kuris gamindavo klumpes. Tokios

kaukės būdavo gražiai išdrožtos (carved) iš medžio.

Paprastai kaukės turėdavo seno, negražaus žmogaus bruožų – buvo išryškinama nosis, iškreipiamos burnos su retais kreivais dantimis, daromos asimetriškos akys. Plaukams, barzdai, ūsams panaudodavo kailį, linus (linen) ar storus vilnonius siūlus. Vienos kaukės būdavo išraiškingesnės, su didelėmis kumpomis nosimis, kitos – visai be jų. Kaukes prie galvos pririšdavo virvute. Užgavėnių kaukės, kokios jos bebūtų baisios, visos šypsos.

Tie, kas kaukių nesidėdavo, veidą (ūsus, barzdas, skruostus) išsipaišydavo anglimi arba net su burotais (beats). Žmonės vilkdavosi senais kailiniais, prieš tai juos išsivertę (inside out). Dažnas vyras persirengdavo moterimi, o moterys – neretai vyrais. Persirengėliai vaizduodavo naminius gyvulius (domestic animals), paukščius. Ypač populiarius buvo „arkliai“, „ožiai“, „gervės“, „velniai“, „raganos“, „giltinės“.

Pilnais sakiniais atsakykite į klausimus:

1. Kada dažniausiai yra švenčiamos Užgavėnės ir kokia šios šventės reikšmė?

2. Kiek kartų per dieną per Užgavėnės seniau valgydavo lietuviai?

3. Ką reiškė skaičius 12? Ir skaičius 7?

4. Kokie Lietuvoje yra būtini Užgavėnių valgiai?

5. Kodėl seniau lietuviai stengdavosi, kad per Užgavėnės visiems užtektų maisto? Ką reiškė sotumas?

6. Kokie yra trys pagrindiniai Užgavėnių šventės personažai? Apibūdinkite kaip jie atrodo ir ką jie simbolizuoja?

1. _____

2. _____

3. _____

